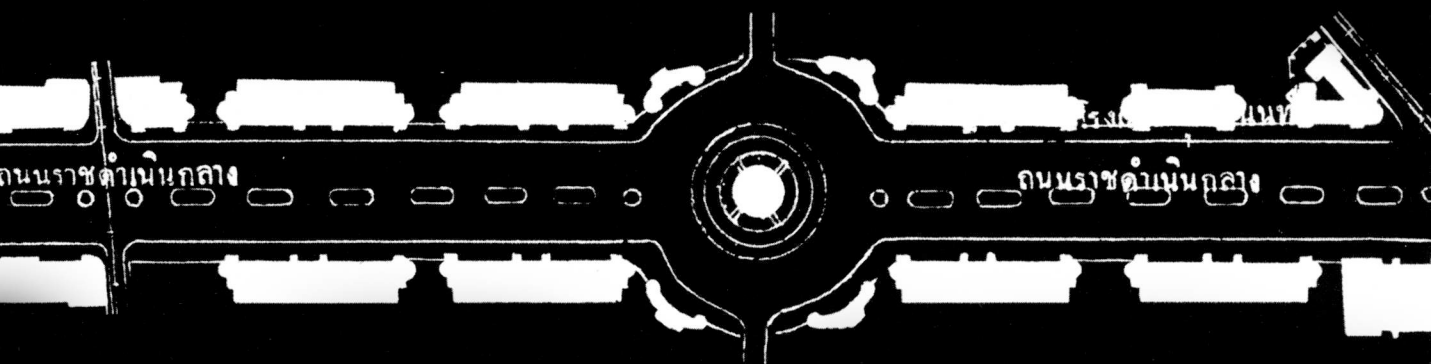

ณ ที่นี้ ไม่มี “ความเสื่อม” :

ถนนราชดำเนิน พ.ศ. 2484-2488

พินัย สิริเกียรติกุล

อาจารย์ประจำภาควิชาศิลปสถาปัตยกรรม

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

บทคัดย่อ

ถนนราชดำเนินกลางและอาคารสองฟากฝั่งที่เปิดใช้ในปี พ.ศ. 2484 เป็นส่วนหนึ่งในแผนการ “ขจัดความเสื่อม” และสร้างความมีหน้ามีตาของบ้านเมืองให้ทัดเทียมกับต่างชาติในสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง บทความชิ้นนี้ พิจารณาบทบาทหน้าที่ของสถาปัตยกรรมแห่งถนนราชดำเนินกลาง ในฐานะที่เป็นกลไกหนึ่งที่รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ใช้ในการควบคุมพฤติกรรมทางสังคมของผู้คนให้บังเกิดขึ้นซึ่งความศิวิไลซ์ นอกจากนี้ บทความยังพยายามทำความเข้าใจปรากฏการณ์สถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของอาคารราชดำเนินกลางที่มีการแบ่งผิวหน้าอาคารด้วยซีเมนต์ในแลดูราวกับว่าเป็นหิน บทความตั้งคำถามและค้นหาคุณค่าความหมายของการทำผนัง “เลียนแบบ” หิน ที่อาจดูไม่ค่อยสมเหตุสมผลนี้ บนเงื่อนไขทางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจของประเทศไทยแห่งยุคสงครามโลกครั้งที่ 2

คำสำคัญ: ถนนราชดำเนินกลาง, สงครามโลกครั้งที่สอง, ความเสื่อม, ความศิวิไลซ์, ความเป็นสมัยใหม่, พฤติกรรมทางสังคม, รัฐนิยม, กฎการใช้อาคารราชดำเนิน, ปูนซีเมนต์, ผนังหินเทียม/หลอก, สยามซีเมนต์คัมพานี

“แม่พลอย เมืองไทยเราเดี๋ยวนี้ดูใหญ่โตเป็นมหาอำนาจพอๆ กับญี่ปุ่นทีเดียวละ”
 “ก็ดีแล้วที่คุณหลวง เป็นมหามิตรกันทั้งที ก็ควรจะใหญ่โตพอๆ กัน” [...]
 “อะไรก็ช่างเถิด” [...] “ฉันกลุ้มใจเรื่องวัฒนธรรมนี่เท่านั้นเอง ดูท่าจะไปกันใหญ่แล้ว”
 “คุณหลวงว่าอะไรนะ? วัดอะไรที่ไหน?”
 [...]
 “ไม่ใช่วัดวาอารามอะไรหรอก ศัพทใหม่เรียกว่าวัฒนธรรม”
 “แปลว่าอะไร” [...]
 “[...] ไม่รู้แปลว่าอะไรเหมือนกันได้ยินแต่เขาบอกว่า ถ้าเรามีวัฒนธรรมอะไรนี้แล้ว เราจึงจะเป็นมหาอำนาจเทียมบ้างเทียมไต่กับมหามิตรของเราได้”
 “แล้วเราจะมีได้อย่างไร วัฒนธรรมอะไรนี่นะ?”
 “ต้องใส่หมวก” [...]
 “ไอ้! คุณหลวงเอาอะไรมาพูด เหมือนเด็กๆ พูดเล่นกัน ฉันยังมองไม่เห็นเลยว่าหมวก มันเกี่ยวข้องกับตรงไหน!” [...] “ฉันทำไม่ได้หรอก [...]”
 [...] “ฉันได้ยินเขาว่าๆ ต่อไปใครไม่ใส่หมวกก็ออกจากบ้านไม่ได้ทีเดียว”
 “ทำไม?”
 “เขาบอกโปลิศจับ”¹

บทสนทนาข้างต้นจากนวนิยายเรื่องสี่แผ่นดินของหม่อมราชวงศ์ คึกฤทธิ์ ปราโมช สะท้อนให้เห็นภาพการปฏิบัติการแต่งกายภายใต้สโลแกน “มาลัยนำไทยสู่มหาอำนาจ” ของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 การปฏิบัติการแต่งกายที่เผยแพร่อย่างกว้างขวางในช่วงเวลานี้ เป็นหนึ่งในนโยบายการปฏิวัติวัฒนธรรมเพื่อยกระดับ “จรรยาบรรณ” ทางสังคมของประชาชนให้เป็นที่ยอมรับในสายตาของชาวต่างชาติ บ่อยครั้งในช่วงเวลานี้ ที่จะพบการอ้างถึง “ความเสื่อมทางวัฒนธรรม” ในแถลงการณ์ของนายกรัฐมนตรีว่าเป็นอุปสรรคที่ขัดต่อความเจริญของประเทศ อ้างกันถึงขนาดที่ว่าอาจเป็นสาเหตุทำให้ไทย “เสียความเป็นประเทศเอกราชหรือถูกล่าเป็นเมืองขึ้น”² และหากใครฝ่าฝืนไม่แต่งกายตามประสงค์ของรัฐบาล ก็ถึงแก่ให้เจ้าหน้าที่จับกุมในข้อหาผิดวัฒนธรรม

คำว่า “ความเสื่อมทางวัฒนธรรม” ที่จอมพล ป. พิบูลสงครามอ้างในที่นี้ ถือกันว่าเป็นจุดอ่อนที่แสดงให้เห็นถึงความโบราณ คร่ำครึ ของประเทศ ซึ่งรัฐบาลที่กำลังสร้างชาติอยู่ในขณะนั้น จะยอมให้ปรากฏต่อสายตาต่างชาติไม่ได้ สรรพความเสื่อมใดๆ ย่อมยังผลเสียต่อหน้าตาของประเทศในเวทีการเมืองโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถานการณ์ที่ประเทศกำลังเดินเข้าสู่สงคราม

เมื่อเหตุการณ์สงครามได้ลุกลามจากยุโรปมาถึงประเทศในแถบเอเชีย ความต้องการเป็น “มหาอำนาจ” ให้ทัดเทียมกับมหาอำนาจชาติอื่นๆ ตลอดจนความต้องการปลดแอกตนเองให้พ้นจากการครอบงำของอำนาจชาติตะวันตก ได้ปลุกเมืองไทยให้ตื่นลุกขึ้นมาปฏิบัติปฏิวัติตนเองเสียใหม่ ให้มีความก้าวหน้าทันสมัยทัดเทียมเสมอกับต่างชาติ

กล่าวได้ว่า นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2480 จนถึงเหตุการณ์สงครามมหาเอเชียบูรพา ภาพลักษณ์ “ความก้าวหน้าและความเป็นอารยะประเทศ” ตามมาตรฐานยุโรปว่าอะไรคือพฤติกรรมทางสังคมที่งดงามเหมาะสม ถูกนำมาปรับใช้กับวิถีชีวิตประจำวันของประชาชนชาวไทยในแทบจะทุกอณูของชีวิต ตั้งแต่การกินการอยู่ เรื่อยไปจนถึงการแต่งตัวการนอนและการตื่น การปฏิบัติวัฒนธรรมเช่นนี้ ยิ่งทวีความเข้มงวดกดขี่ขึ้นไปอีกเมื่อไทยประกาศสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตรในปี พ.ศ. 2485

ก่อนหน้าการเข้าร่วมกับญี่ปุ่นเพียงไม่กี่เดือน นายกรัฐมนตรีจอมพล ป. พิบูลสงคราม กล่าวถึงการเตรียม “ภูมิคุ้มกัน” ทางวัฒนธรรมว่า ถ้าประชาชนยังคงมีวัฒนธรรมที่ต่างชาติเห็นได้ว่าป่าเถื่อนแล้ว

“ก็ย่อมเป็นทางให้เกิดความรังเกียจแก่ชาวโลกผู้มีวัฒนธรรมสูงกว่าโดยทั่วไป [...] เช่นนี้ ย่อมอยู่เป็นเอกราชไม่ได้ [...] และในที่สุดประเทศที่มีวัฒนธรรมสูงกว่าก็ยื่นมือเข้าไป [...] โดยอ้างว่าเพื่อสันติสุขของประเทศชาติอื่นๆ ในโลก ซึ่งในที่สุดก็เสียความเป็นประเทศเอกราชหรือถูกล่าเป็นเมืองขึ้น”³

มิเชือกิตต้องเชื่อ คำว่า “วัฒนธรรม” ... คำที่เพิ่งเริ่มใช้มาได้ไม่นาน คำที่บางคนแทบจะไม่รู้ด้วยซ้ำว่าหมายถึงอะไร กลับมีผลต่อการดำเนินนโยบายต่างๆ ของรัฐบาลในภาวะฉุกเฉินนี้ มันถูกใช้อ้างอยู่ทุกบ່อยว่าเป็นปัจจัยที่จำเป็นต่อการรักษาไว้ซึ่งเอกราชของประเทศ ... เมื่อประเด็นเรื่องอธิปไตยของชาติได้กลายเป็นประเด็นใหญ่โตของรัฐบาลในขณะนั้น ... “ความเสื่อมทางวัฒนธรรม” จึงต้องถูกขจัดให้หมดไป!

มีงานศึกษามากมายที่กล่าวถึงปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงทางสังคม อันเนื่องมาจากโครงการปฏิวัติวัฒนธรรมที่ออกมาเป็นบทเฉพาะกาลในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลกระทบของรัฐธรรมนูญ 12 ฉบับที่ออกมาในช่วงปี พ.ศ. 2482-2485⁴ อย่างไรก็ตาม มีงานน้อยชิ้นที่ชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ของการปฏิวัติวัฒนธรรมกับงานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ ที่ก่อสร้างกันอย่างแข็งขันในช่วงเวลานี้ อย่างโครงการปรับปรุงถนนราชดำเนิน

ในบรรดานาน้อยชิ้นเหล่านั้น อาจารย์ชาติรี ประกิตนันทการ กล่าวในหนังสือ การเมืองและสังคมในศิลปสถาปัตยกรรม ถึงงานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ที่เกิดขึ้นในช่วงนี้ ว่า

“ทำหน้าที่เป็นเสมือน **ฉาก** ของบ้านเมืองและยุคสมัยที่สะท้อนความเป็นสมัยใหม่ที่ตัดขาดจากอดีตและจารีตประเพณีอันล้าสมัยอย่างสิ้นเชิง และทำหน้าที่เป็นองค์ประกอบหนึ่งทางสังคมที่ช่วยสร้างผลทางจิตวิทยาในการกระตุ้นประชาชนให้รู้สึกว่าเป็นตนเองและชาติบ้านเมืองได้ก้าวเข้ามาสู่ยุคใหม่ที่ทัดเทียมกับตะวันตกแล้ว ในลักษณะที่คล้ายคลึงกับในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่ทรงใช้รูปแบบทางสถาปัตยกรรมคลาสสิกตะวันตกเป็น **ฉากภาพ** แห่งความศิวิไลซ์ของสยาม [...] โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มอาคารถนนราชดำเนิน [...] รวมไปถึงความกว้างใหญ่ของถนนราชดำเนินอันมีอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยตั้งโดดเด่นอยู่ในตำแหน่งศูนย์กลาง ทั้งหมดนี้ที่ได้ทำหน้าที่เป็น **ภาพตัวแทน** ทางความหมายดังกล่าวที่สมบูรณ์และชัดเจนที่สุดของยุคสมัย”⁵

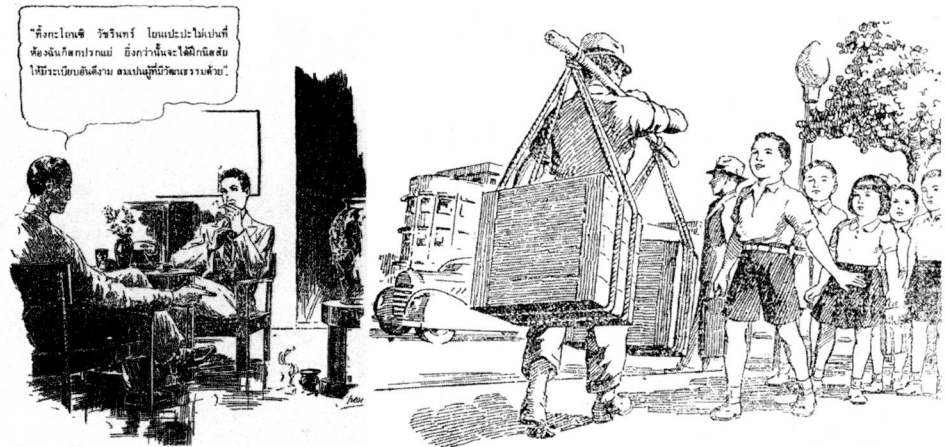
หากเราพิจารณาในแง่ที่สถาปัตยกรรมทำหน้าที่เป็น “ฉาก” ของเมือง ถนนราชดำเนินและตึกสองฟากฝั่งก็ดูจะมีหน้าที่ในแบบ “passive” คือเป็นเพียงแค่ “ฉาก” แห่งความศิวิไลซ์ ... เป็นเพียงแค่ “เกราะกำบัง” ป้องกันการดูถูกเหยียดหยามจากชาวต่างชาติ อย่างไรก็ดี ทำไมเราไม่ลองคิดดูบ้างว่า ถนนและตึกแถวราชดำเนินอาจมีบทบาท “เชิงรุก” ในแบบ “active” บ้าง?

ทั้งนี้ทั้งนั้น เพราะในจดหมายของนายกรัฐมนตรีที่มีถึงเลขาธิการคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับเรื่อง “การอบรมจรรยาบรรณ” ก็มีข้อความที่ชวนให้คิดไปทางนั้นได้อยู่เหมือนกัน ดังว่า

“แม้ว่ารัฐบาลจะชวนชวนแสดงความเจริญในการก่อสร้างถนนหนทาง หรือทำความงดงามให้แก่บ้านเมืองสักเพียงไร ถ้าจรรยาบรรณหรือลักษณะนิสัยของประชาชนยังเจริญตามขึ้นมาไม่ทันทั่วกัน ก็ไม่สามารถจะแสดงให้เห็นว่าเป็นชาติที่มีวัฒนธรรมได้”⁶

ความรู้สึกถึงความ “ไม่พอ” ของอาคารสมัยใหม่ที่ทำหน้าที่ได้เป็นแค่ฉากสร้างความงดงามให้แก่บ้านเมืองเช่นนี้ ชวนให้เราคิดว่า ถ้าจะมีสถาปัตยกรรมที่เป็นอุดมคติของจอมพล ป. ในยุคสร้างชาติสร้างเมือง สถาปัตยกรรมนั้น ก็คงไม่ใช่เป็นแค่เพียง “อาคาร”

เป็นไปได้ไหม ที่ถนนราชดำเนินจะมีกลไกอะไรเป็นพิเศษ ที่กระตุ้นให้คนต้องปฏิบัติตัวปฏิบัติตนเสียใหม่ให้ทันสมัยศิวิไลซ์ขึ้น มากกว่าการทำหน้าที่เป็นแค่ฉากหนึ่งๆ ?

ภาพที่ 1 “สถาปัตยกรรมโมเดิร์น” มักถูกใช้เป็น “ฉาก” เพื่อสื่อถึง “ความเป็นสมัยใหม่” (modernity) ในหลายยุคหลายสมัย เช่นเดียวกับ รถยนต์ สู้ท และหมวก หากแต่ความสำคัญของมันในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 จะเป็นแค่ “ฉาก” เท่านั้นละหรือ ? - ชัย ภูวดล โฆษณาประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนปฏิบัติตามอย่างรัฐนิยม; ขว ภูวดล ในหนังสือแบบเรียนหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม พ.ศ. 2491

ที่มา : ภาพขาว จาก เอนก นาวิกมูล, นักวาดชั้นครู, พิมพ์ครั้งที่ 1, กรุงเทพฯ, บริษัท เนชั่น มัลติมีเดีย กรุ๊ป จำกัด (มหาชน), 68.

ข้อที่น่าสังเกตต่อมาก็คือ โครงการปฏิวัติวัฒนธรรมที่ดำเนินไปอย่างเข้มงวดระหว่างปี 2484-2488 นั้น เป็นช่วงเวลาเดียวกันกับที่ถนนราชดำเนินกลางและตึกสองฟากฝั่งเพิ่งสร้างเสร็จและเริ่มเปิดใช้ต่อสาธารณชนเป็นครั้งแรกพอดี

ข้อนี้ไม่น่าจะสำคัญที่มองข้ามไม่ได้

เพราะในบรรดาความพยายาม “ขจัดความเสื่อม” ทางวัฒนธรรมทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง มารยาททางสังคม การปฏิวัติเครื่องแต่งกาย และข้อกำหนดเรื่องพฤติกรรมที่เหมาะสม เราอาจพิจารณา “โครงการปรับปรุงถนนราชดำเนินกลาง” ที่ดำเนินควบคู่ไปกับการโครงการรณรงค์ข้างต้นได้ว่าเป็นแผนการที่มุ่งไปสู่จุดหมายเดียวกัน

ดูเหมือนนักประวัติศาสตร์ฝรั่งได้ถกเถียงกันมานานแล้ว ในทำนองทำหายงานเขียนประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมแบบเดิมๆ ที่มักเริ่มต้นการศึกษาจากแนวความคิดแล้วมาจบลง ณ จุดที่อาคารสร้างเสร็จลง ... จบเพียงแค่นั้น หากแต่คิดกันว่า จริงๆ แล้ว นับจากจุดที่อาคารสร้างเสร็จแล้วเป็นต้นไปต่างหาก ที่ควรเป็นจุดเริ่มของการศึกษาทางประวัติศาสตร์ ประเด็นที่ถกเถียงกันก็คือ ความจริงที่ว่างานสถาปัตยกรรมนั้นเป็นสิ่งปลูกสร้างที่ถูก “ใช้งาน” เป็นงานที่ผู้ใช้อาคารจะมีประสบการณ์ได้โดยตรง (ซึ่งอาจเป็นไปตามที่ออกแบบวาดฝันไว้ แต่ก็ไม่จำเป็นว่าต้องเป็นไปตามนั้นเสมอไป...โลกในความเป็นจริงนั้นต่างจากโลกในจินตนาการได้เสมอ) และประสบการณ์ทางสถาปัตยกรรมของผู้ใช้สอยต่างหาก ที่บ่งบอก

บทบาทหน้าที่ของงานสถาปัตยกรรมที่เกิดขึ้นจริง (หรืออย่างน้อยก็ “จริง” กว่าการตีความแต่เพียงหลักฐานที่เขียนขึ้นก่อนอาคารถูกใช้งาน) รวมถึงความจริงที่ว่า งานก่อสร้างสถาปัตยกรรมนั้นเป็นงานที่กินเวลา ใช้เวลาในการก่อสร้าง เงื่อนไขสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป นับจากจุดที่อาคารเริ่มออกแบบ คิดค้น ก่อสร้าง เรื่อยไปจนกระทั่งอาคารนั้นๆ สร้างเสร็จลง ล้วนมีอิทธิพลต่อกระบวนการสร้างงานสถาปัตยกรรม และเป็น “ตัวแปร” ที่นักประวัติศาสตร์ต้องนำมาขบคิดในการตีความด้วยเสมอ (หากพึงกระทำได้)

แต่เข้าใจว่าการขาดคำอธิบายเกี่ยวกับการ “ใช้” ถนนราชดำเนินกลางในสมัยคณะราษฎร อาจมีสาเหตุหนึ่งมาจากการขาดแคลนหลักฐานทางประวัติศาสตร์ด้วย แม้หอสมุดแห่งชาติทำวารสารได้เก็บรวบรวมเอกสารราชการต่างๆ ของรัฐบาลคณะราษฎรไว้เป็นจำนวนมาก ก็ปรากฏหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงถนนราชดำเนินเพียงน้อยนิด และในจำนวนนั้น ก็เป็นหลักฐานที่เขียนขึ้นก่อนการเปิดใช้ถนนเสียเป็นส่วนใหญ่ เช่น เอกสารเกี่ยวกับงานพิธีเปิดถนนในงานฉลองวันชาติและสนธิสัญญา เป็นต้น^๘

อย่างไรก็ตาม แฟ้มข้อมูลของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ที่ผมได้รับอนุญาตให้เข้าไปทำการค้นคว้า ให้หลักฐานทางเลือกใหม่เพื่อการศึกษาเกี่ยวกับการใช้ถนนราชดำเนินได้เป็นอย่างดี หลักฐานดังกล่าวนี้คือ จดหมายโต้ตอบระหว่างสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์กับผู้อยู่อาศัยใหม่ของอาคารริมถนนราชดำเนิน

บทความนี้เป็นการศึกษาที่ใช้หลักฐานส่วนหนึ่งจากสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ประกอบกับการวิเคราะห์หลักฐานทางประวัติศาสตร์อื่นๆ เพื่อศึกษาว่า เมื่อถนนราชดำเนินสร้างเสร็จลง มันมีการใช้งานหรือทำหน้าที่ในบรรยากาศการปฏิวัติวัฒนธรรมนี้อย่างไร คำถามในที่นี้ก็คือว่า ขณะที่โครงการรณรงค์ทางวัฒนธรรมได้กำหนดกฎเกณฑ์ให้ประชาชนต้องประพฤติปฏิบัติตนให้บังเกิดขึ้นซึ่งพฤติกรรมแห่ง “ความศิวิไลซ์” ถนนราชดำเนินกลาง ซึ่งเป็นโครงการปรับปรุงพื้นที่สาธารณะกลางเมืองของรัฐที่เพิ่งสร้างเสร็จใหม่เอี่ยมในขณะนั้น มีบทบาทหน้าที่ทางการเมืองและวัฒนธรรมในยุคของการสร้างชาติสร้างความศิวิไลซ์ได้อย่างไร?

มันได้ทำหน้าที่อะไร และอย่างไร ในการสร้างความศิวิไลซ์นั้น?

นับตั้งแต่สยามเปิดประเทศต้อนรับฝรั่งชาติตะวันตกในทางการทูตและการค้า ที่มีจุดเริ่มต้นที่การทำสนธิสัญญาบาวริงกับประเทศอังกฤษในปี พ.ศ. 2398 สยามก็เหมือนกับประเทศอื่นๆ ที่โดนคุกคามจากอิทธิพลชาติตะวันตกที่กำลังแผ่ซ่านเข้ามายังดินแดนแถบนี้ ที่ถูกตั้งคำถามถึง “ความศิวิไลซ์”

ภาพที่ 2 ภริยาท่านผู้นำฯ พันโทหญิง ละเอียด พิบูลสงคราม นั่งหน้า สวมหมวกสีขาว; ถัดไปแถวหลัง จากซ้ายไปขวา จอมพล ป. พิบูลสงคราม, หลวงเกรียงศักดิ์ พิชิต, พลเอกชวง เซ่งศักดิ์สงคราม และพลเรือเอกธำรง อารังนาวาสวัสดิ์ ท่ามกลางประชาชนที่มาร่วมงานแห่งหนึ่ง สังเกตว่าทุกคนแต่งกายตามแบบรัฐนิยม สวมหมวกหรือมีหมวกติดมือ

ที่มา : หจช. ภ 001 กชช (อ) 1-35

พระมหากษัตริย์สยามในช่วงเวลานั้น ทั้งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 และพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงรับมือกับการรุกเร้าดังกล่าวด้วยกลวิธีทางการเมือง และหนึ่งในวิธีการแก้ปัญหาที่พระองค์ทรงใช้ คือ นโยบาย “การหยิบยืมทางวัฒนธรรม” (cultural appropriation) เพื่อใช้แสดงออกถึงสถานะทางสังคมการเมืองที่ทัดเทียมกัน⁹

การหยิบยืม “ความเป็นตะวันตก” เพื่อแสดงออกถึงความมีรสนิยมและอารยธรรม มีตั้งแต่เรื่องเสื้อผ้าการแต่งกาย ศิลปวิทยาการ มารยาททางสังคม เรื่อยไปจนถึงการปรับปรุงบ้านเมืองและตึกรามบ้านช่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ได้มีการสร้างสถาปัตยกรรมแบบตะวันตกขึ้นในกรุงเทพฯ อย่างแพร่หลาย

นับเป็นเรื่องแปลกที่สิ่งของศิลปวิทยาการที่หลั่งไหลมาจากโลกตะวันตก ล้วนแต่มีแรงผลักดันมาจากเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับชาวต่างประเทศเสียมากกว่าที่จะเกิดขึ้นจากความต้องการของเราโดยตรง

“ของนอก” ถูกใช้เป็นเครื่องยืนยันต่อผู้มาเยือนชาวฝรั่งถึงความโอ้อาของราชสำนักสยาม ทั้งนี้ทั้งนั้นเพื่อป้องกันการดูถูกดูแคลนว่ายังคงป่าเถื่อนล้าหลังขาดความเจริญ

ในขณะที่สมัยก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง การหยิบยืมทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นเฉพาะในราชสำนักหรือพื้นที่แวดลอมองค์พระมหากษัตริย์ ประชาชนโดยทั่วไปยังอยู่อาศัยใช้ชีวิตในแบบเดิมๆ แต่ภายหลังจากปี พ.ศ. 2475 โดยเฉพาะอย่างยิ่งนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2482 เป็นต้นมาจนถึงเหตุการณ์สงครามโลกครั้งที่ 2 “วัฒนธรรมแห่งความศิวิไลซ์” ได้ถูกขยายผลไปยังทุกชนชั้น กลายเป็นกฎข้อบังคับใช้กับประชาชนชาวไทยอย่างกว้างขวาง¹⁰ แม้ว่าการสร้างความศิวิไลซ์ทางวัฒนธรรมในครั้งหลังนี้จะเกิดบนเงื่อนไขที่แตกต่างกันก็ตาม

หลังจากที่ประเทศได้รับเอกราชสมบูรณ์เป็นครั้งแรกนับแต่การทำสนธิสัญญาบาวริงในปี พ.ศ. 2480 คือได้มีการยกเลิกการเสียเปรียบทางการศาลและทางภาษีอากรต่อมหาอำนาจ โครงการปฏิวัติวัฒนธรรมก็เริ่มเป็นเค้าโครงขึ้น หลวงวิจิตรวาทการกล่าวในเรื่องนี้ว่า “เรื่องนี้หลักการมีนิดเดียว คือ ใครที่จะทำให้อย่าง Moral investigation เราสำรวจแะและสำรวจอื่นๆ แล้ว ควรสำรวจคนดูบ้าง ถ้าเราแก่คนให้ดูไม่ได้ งานอื่นๆ ก็ไม่สำเร็จ”¹¹ คณะรัฐมนตรีได้ประชุมลงมติเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2480 ให้ตั้ง “คณะกรรมการพิจารณาหาทางผดุงจรรยาของประชาชน” ซึ่งต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น “คณะกรรมการพิจารณาหาทางส่งเสริมจรรยาและคุณภาพทางใจของประชาชน” เมื่อ 3 พฤศจิกายน พ.ศ. 2480

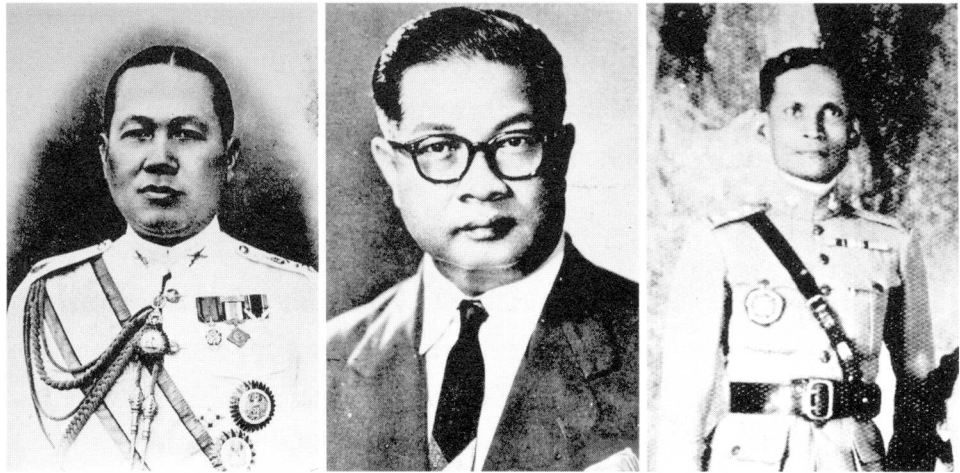
อย่างไรก็ตาม โครงการผดุงวัฒนธรรมดังกล่าวก็ยังคงเป็นแค่แผนการในกระดาษ จนกระทั่ง พลตรีพิบูลสงคราม เข้ามารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในปลายปี พ.ศ. 2481 ที่โครงการฯ ได้ถูกสานต่อและนำไปปฏิบัติใช้จริงในที่สุด¹² ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2482 รัฐบาลพิบูลสงครามเริ่มต้นโครงการปรับปรุงวัฒนธรรมด้วยการประกาศใช้ “รัฐนิยม” ซึ่งนายกรัฐมนตรีให้ความหมายในเรื่องนี้ไว้ว่า “มีลักษณะละม้ายคล้ายคลึงกับจรรยาบรรยาของอารยชนจะพึงประพฤติ”¹³

ในบรรดารัฐนิยมทั้ง 12 ฉบับ ที่ประกาศใช้ในระหว่างปี พ.ศ. 2482 ถึง พ.ศ. 2485 รัฐนิยม “ข้อกำหนดเรื่องมารยาท” “เรื่องการแต่งกาย” และ “การป้องกันการนั่งหรือพักผ่อนบนทางเท้าหรือทางจราจร” มีความน่าสนใจที่สุดในที่นี้ เพราะมันเกี่ยวข้องกับ “ถนนราชดำเนิน” ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง ทั้งนี้ทั้งนั้น เพราะรัฐนิยมดังกล่าว กำหนดไว้เลยว่า อะไรคือสิ่งควรประพฤติ และอะไรที่ไม่ควรประพฤติ ในที่ทางสาธารณะ

“ตามริมถนน หรือทางเท้า หรือตามวงเวียน ต่างๆ มักมีประชาชนชอบนั่งลงกับพื้นทางเท้า หรือริมถนน เป็นการแสดงความอ่อนแอและความไม่เรียบร้อย หรือบางทีไปนั่งคอยยวดยานพาหนะที่จะโดยสารตามริมถนน เมื่อไม่มีที่นั่งจัดไว้ก็มักนั่งยองๆ บ้างนั่งลงกับพื้นบ้าง [...] เมื่อพิจารณาแล้ว การกระทำเหล่านี้ย่อมเป็นภาพที่ไม่เจริญตาทั้งไม่เป็นการสมควรที่ประเทศอารยะปล่อยให้ประชาชนคงประพฤติปฏิบัติหยาบต่อไป”¹⁴

“[...] ในที่สาธารณะสถาน หรือปรากฏแก่สาธารณะชนในเขตเทศบาล ห้ามมิให้แต่งกายในทำนองที่จะทำให้เกียรติของประเทศชาติเสื่อมเสียไป เช่นนั่งผ้าห่มกึ่งนั่งแต่กางเกงใน นั่งกางเกงชนิดสำหรับใส่นอน นั่งผ้าขาวม้า หรือไม่สวมเสื้อ หรือสตรีสวมแต่เสื้อชั้นใน หรือมีแต่ผ้าคาดอกเป็นต้น”¹⁵

รัฐนิยม “เรื่องการแต่งกาย” ที่เริ่มประกาศใช้ครั้งแรกในเดือนมกราคม พ.ศ. 2484 นี้

ภาพที่ 3 “คณะกรรมการสวดสรวงวัณธัมของประชาชนชาวไทย” จากซ้ายไปขวา พลเอกมังกรพรหมโยธี (ประธานกรรมการ), พลเอกช่วง เสงวนศักดิ์สงคราม และ พลเอกอดุลเดชจรัส

ที่มา : หขช. ภ 001 กขช (อ) 8/9, ภ 001 กขช (อ) 2-31 และ ภ 001 กขช (อ) 1-6

เป็นการประกาศแบบที่รัฐบาลฯ ขอร่วมมือให้ประชาชนปฏิบัติตาม อย่างไรก็ตาม เหตุการณ์ผันผวนของสงครามฯ ที่ทำให้รัฐบาลฯ ต้องตกลงเข้าร่วมกับญี่ปุ่นและประกาศสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตรในต้นปีต่อมา¹⁶ ทำให้รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม จำเป็นต้องออกประกาศให้การรณรงค์เรื่องเครื่องแต่งกายเป็น “ข้อบังคับ” อย่างเร่งด่วน

การประกาศให้ประชาชนลุกขึ้นมาแต่งตัวให้เรียบร้อยในครั้งหลังนี้ ถือเป็น “กฎ” บังคับจริงจัง ที่หากใครไม่ปฏิบัติตามก็อาจโดนตำรวจจับได้เลยทีเดียว ในการนี้ยังมีการส่งยุวชนทหารให้เข้ามาช่วยเจ้าหน้าที่ตำรวจควบคุมดูแลอีกแรงหนึ่งด้วย¹⁷

อย่างไรก็ดี การตรวจตราของเจ้าหน้าที่คงทำได้ไม่ทั่วถึงนัก ในวันที่ 8 สิงหาคม พ.ศ. 2485 จึงได้มีการประกาศคำสั่งแต่งตั้งกรรมการชุดพิเศษขึ้นมาเป็นการเฉพาะอีกชุดหนึ่ง ชื่อว่า “กัมการสวดสรวงวัณธัมของประชาชนชาวไทย” มีหน้าที่ “ควบคุมและหาวิธีที่จะให้วัณธัมของเราที่มีอยู่ปลูกฝังจิตใจของชาวไทยจนติดนิสัย”¹⁸ จอมพล ป. พิบูลสงคราม กล่าวในเรื่องนี้ว่า

“ยังปรากฏว่ามีคนเป็นจำนวนมากยังขัดแย้งไม่ปฏิบัติตาม ถือเอาแต่ความสะดวกสบายส่วนตัวเป็นเกณฑ์ มิได้นึกถึงผลเสียของประเทศชาติ กล่าวคือ ผู้ชายนุ่งกางเกงขะนัดสำหรับใส่นอน (กางเกงจีน) หรือนุ่งโสร่ง ผู้หญิงสวมแต่เสื้อชั้นใน หรือนุ่งผ้าลายโจงกระเบน หรือนุ่งกางเกงจีน ออกมาปรากฏกายในที่ชุมนุมชน หรือที่สาธารณสถาน การแต่งกายดังกล่าวนี้เป็นการกระทำให้ชาวต่างชาติที่ผ่านไปมาเหยียดหยามเช่นนั้น”

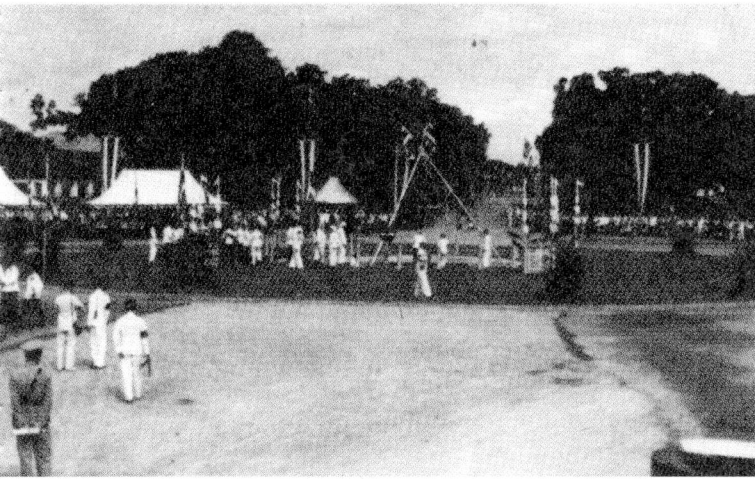
ย่อมทำให้เสื่อมเสียชื่อเสียงของประเทศชาติ และบางครั้งอาจถึงเสียประโยชน์อันควรมีควรได้ของชาติด้วย ฉะนั้นจึงให้กระทรวงมหาดไทยพยายามกวาดขันผู้ที่แต่งกายผิดพระราชกฤษฎีกากำหนดวัฒนธรรมซึ่งประชาชนชาวไทยจักต้องปฏิบัติตาม พุทธศักราช 2484 [...] อย่าให้ออกมาปรากฏกายในที่ชุมนุมชนหรือสาธารณสถานอีกได้ หากผู้ใดขัดขืนก็ให้สั่งตำรวจจับ

อนึ่ง ให้ชี้แจงแนะนำแก่ผู้ที่ปลูกบ้านเรือนอยู่แถวริมถนนที่มีชาวต่างประเทศสัญจรไปมาให้ปลูกสร้างให้เป็นระเบียบเรียบร้อย และให้พยายามรักษาความสะอาดให้มากที่สุด หากผู้ใดขัดขืน หรือไม่สามารถจะปฏิบัติตามได้ ก็หาทางบังคับให้ย้ายไปปลูกสร้างในตอนหลังอันผู้สัญจรไปมาในถนนไม่อาจจะมองเห็นบ้านอันรกรุงรังนั้นได้”¹⁹

ดังจะเห็นได้ว่า แม้จะไม่มีข้อบัญญัติใดๆ ในรัฐนิยมที่กล่าวเฉพาะเจาะจงถึงที่ว่างใหม่บนถนนราชดำเนิน จะมีก็แต่ที่กล่าวถึง “ริมถนน” “ทางเท้า” หรือตาม “วงเวียน” แต่หากจะมีที่ใดที่หนึ่งในกรุงเทพฯ ที่ใกล้เคียงกับ “ที่สาธารณสถาน” และ “ริมถนนที่มีชาวต่างประเทศสัญจรไปมา” ที่นั้น จะเป็นที่ไหน...ถ้าไม่ใช่...บนถนนราชดำเนินกลาง

ที่ว่างใหม่บนถนนราชดำเนินกลางหลังการปรับปรุงมี “ความเป็นพื้นที่สาธารณะ” ที่เด่นชัดมาก มิเพียงแต่การสร้างตึกพาณิชย์สมัยใหม่ขนาดสองฟากฝั่งถนน และการทำทางเท้าทอดยาวตลอดแนวถนน จะเชื้อเชิญทุกคนทุกชนชั้นให้เข้ามาใช้พื้นที่ ให้เข้ามารู้สึกถึงความสดใหม่ของมันได้ หากการตัดต้นไม้ชอกกานีที่ปลูกไว้แต่เดิมลง ยังช่วยขับเน้นความเป็นสาธารณะของพื้นที่ขึ้นไปอีก ถนนสายที่เคยร่มครึ้มมีต้นไม้ปกคลุม บัดนี้สว่างกระจ่างประจักษ์ทุกสิ่งทุกอย่างบนถนนในตอนนั้น แลดูใหม่ เนียบ ชัดเจนแจ่มแจ้งหมดจด

“ความเป็นสาธารณะ” เช่นนี้แหละ ที่นอกจากจะทำให้รัฐต้องจับตามองเพิ่มความเข้มงวดกวาดขันในการตรวจตราพฤติกรรมคิวิไลซ์ของผู้คนเป็นพิเศษแล้ว มันยังทำให้ผู้คนบนท้องถนนแห่งนี้ ต้องระวังตนเองและตระหนักถึงภาระหน้าที่การประพฤติตนในแบบอารยะที่กำหนดไว้ในรัฐนิยมโดยอัตโนมัติ ความที่มันเป็นที่ว่าง ที่ทั้งกว้าง ทั้งโล่งแจ้ง จึงไม่มีเกราะกำบังใดให้ผู้ใช้งานจะสามารถหลบซ่อนพฤติกรรมที่ไม่คิวิไลซ์ได้อีกต่อไป และก็นั่นเองว่า ถนนราชดำเนินกลาง จะเป็นพื้นที่ที่เราสามารถมองเห็นผลกระทบที่รัฐนิยมจะมีต่อพฤติกรรมการใช้พื้นที่สาธารณะของประชาชนในเวลานั้นได้เป็นอย่างดีด้วย

ภาพที่ 4 “ที่ ที่ไม่มีความเสื่อมทางวัฒนธรรม” ถนนราชดำเนินกลางภายหลังการปรับปรุงภายใต้กำกับของรัฐบาลคณะราษฎร; ภายหลังปี 2483 ต้นไม้เดิมที่ปลูกมาตั้งแต่การสร้างถนนในครั้งแรกสมัยรัชกาลที่ 5 ถูกโค่นลงทั้งหมด ไม่มีข้อมูลระบุชัดเจนถึงสาเหตุของการตัดต้นไม้ลงในครั้งนี้ แต่ไม่ว่าจะด้วยเหตุใดก็ตาม การตัดต้นไม้เดิมออกทำให้ถนนโล่ง แฉ่ง แลดูกว้าง ถนนที่เคยมีต้นไม้ปกคลุมร่มครึ้มบัดนี้สว่างกระจ่างประจักษ์ ไม่เหลือเกราะกำบังใดให้หลบซ่อนพฤติกรรมอันไม่ควิไลซ์ได้อีก

ที่มา : บน ภาพถนนราชดำเนินกลางก่อนการตัดต้นไม้ จาก มานิคย์ นวลละออง, การเมืองไทยยุคสัญลักษณ์รัฐไทย, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2540, ปกหลัง;ล่าง จาก Imperial War Museum, London, SE. 6646

ภาพที่ 5 ถนนราชดำเนินกลาง ถ่ายภายหลังญี่ปุ่นประกาศแพ้สงครามได้ไม่นาน ความโล่งแฉ่งของมันขับเน้นความเป็นสาธารณะของพื้นที่ที่เคยทำให้ผู้คนบนถนนเส้นนี้ต้องตระหนกถึงบทบาทควิไลซ์ของตนเองในรัฐนิยม

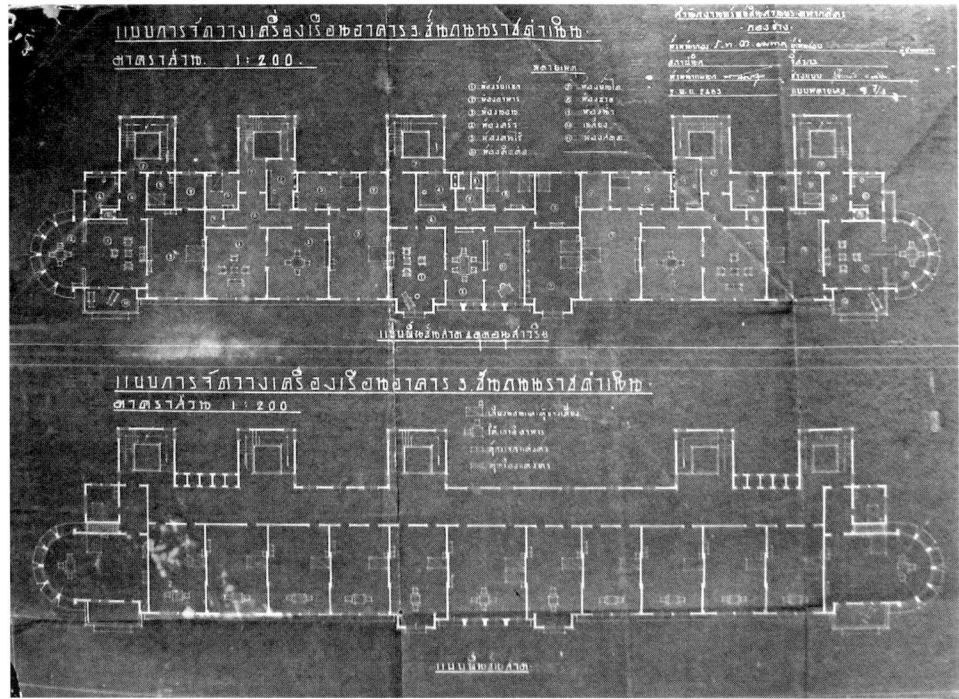
“รัฐนิยม” กับ “ระเบียบ” การใช้อาคารราชดำเนิน

คงไม่ใช่เรื่องบังเอิญแต่อย่างใดที่ข้อกำหนดใน “รัฐนิยม” ที่เป็นนโยบายระดับประเทศ กับ “ระเบียบ” การใช้อาคารริมถนนราชดำเนิน ที่เจาะจงบังคับใช้แต่กับผู้อยู่อาศัยในตึก จะมีความสอดคล้องต้องกันเป็นอย่างยิ่ง แม้จะไม่มีหลักฐานโดยตรงที่เขียนยืนยันความสัมพันธ์ระหว่างกฎระเบียบทั้งสองก็ตาม เราก็เห็นได้ต่อไปว่ากฎทั้งสองเป็นไปในลักษณะเดียวกัน...มันมีความหมายร่วมกัน

เจ้าของอาคารเองคือสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ (ซึ่งในขณะนั้นกำกับดูแลโดยคนของคณะราษฎร) ได้วางกฎการใช้อาคารราชดำเนินเพื่อควบคุมพฤติกรรมผู้อยู่อาศัย เช่น ในพื้นที่ชั้นล่างที่ไว้ประกอบกิจการค้าขายนั้น คนขายของจะต้องสวมเสื้อผ้าอาภรณ์ให้เรียบร้อยในเวลาทำงานหรืออยู่ในที่ที่สาธารณะชนคนเดินถนนจะมองเห็นได้ นอกจากนี้ ในพื้นที่ชั้นสามที่เป็นชั้นพักอาศัยแบบอพาร์ทเมนต์ ที่ผู้เช่าต้องมีการ “เชอร์” ใช้ห้องน้ำร่วมกัน ก็มีข้อกำหนดจากทางสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ออกมาเพื่อป้องกัน “ความอูจาด” ที่อาจเกิดขึ้นได้บ่อยๆ บนชั้นนี้ว่า “เวลาออกจากห้องจะต้องแต่งกายสุภาพเรียบร้อย” ซึ่งในที่นี้หมายถึงว่า เวลาผู้พักอาศัยจะออกไปอาบน้ำ จะผลัดผ้าแล้วนั่งเพียงผ้าขาวม้าผ้าขนหนูเดินออกจากห้องไปตามทางเดินไม่ได้เป็นอันขาด

ภาพที่ 6 ภาพที่ค้นเจอที่ Imperial War Museum, London (SE.6634) ถ่ายในสมัยสงครามฯ มีข้อ น่าสังเกตว่า ภาพนี้ดูเหมือนจะถ่ายขึ้นในลักษณะ “จัดฉาก” เพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง (เช่น เพื่อใช้ประกอบหนังสือหรือโฆษณาการของรัฐ?) มากกว่าจะเป็นการเก็บภาพตามความเป็นจริง: หญิงสาวกำลังเลือกซื้อ เครื่องถมเงิน (ในภาพคือ กำไลสร้อยคอ กล้องใส่บุหรี่ปะเซีย) ที่ทำขึ้นในประเทศไทย, ขณะที่คนขายก็กำลัง “ต้อนรับผู้มาติดต่อด้วยมารยาทอันสุภาพ” และ “แต่งกายเป็นระเบียบเรียบร้อย และสะอาดหมดจด ตลอดเวลาที่ประจำทำงาน” และหากสังเกต “หมวก” ที่วางบนตู้กระจก ก็เสมือนถูกจัดวางใน “แบ็คกราวด์” อย่างจงใจ ทั้งหมดนี้ถูกต้องเป๊ะ ! ตามระเบียบที่บัญญัติไว้ในรัฐนิยม

ภาพที่ 7 การนั่งผ้าขาวม้า นั่งโสร่งกระโจมอก ออกไปอาบน้ำตามแม่น้ำลำคลอง เป็นวิถีชีวิตที่พบเห็นได้ทั่วไปใน กรุงเทพฯ มาตั้งแต่ไหนแต่ไร อย่างไรก็ตาม การทำอะไรแบบตามสบายๆ อย่างนั้น ถือเป็น “ความเสื่อม” ที่รัฐบาลในยุคสร้างชาติต้องการแก้ไขปรับปรุง: ในผังพื้นที่ชั้นพักอาศัยของอาคารถนนราชดำเนิน ที่มีการแบ่งห้องเช่าในชั้นพักอาศัยนี้มี 2 แบบ คือ แบบห้องชุด และ แบบห้องพักเดี่ยว ในแบบห้องพักเดี่ยวนี้จะมีห้องน้ำในตัว ผู้เช่าต้องแชร์ห้องน้ำที่ตั้งอยู่บริเวณทางเดินร่วมกัน สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ต้องกำหนดระเบียบการใช้อาคารว่า “เวลาออกจากห้องจะต้องแต่งกายสุภาพเรียบร้อย” เพื่อป้องกันความอูจาดที่อาจจะเกิดขึ้นได้ง่ายๆ บริเวณทางเดิน

ที่มา : สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์, “อาคารถนนราชดำเนิน หลังที่ 3”

นอกจากกฎเรื่องการแต่งกายที่ระบุให้ผู้อยู่อาศัยต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดแล้ว ระเบียบการใช้อาคาร ยังได้ระบุข้อห้ามข้อพึงกระทำเกี่ยวกับ ความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย เพื่อสร้างความเป็นหน้าเป็นตาให้แก่สถานที่อีกยาวเหยียด ยกตัวอย่างเช่น

“(ชั้นล่าง)

[...]

6. จะต้องคอยปิดกวาดรักษาถนนและทางเดินทำหน้าอาคารให้สะอาดอยู่เสมอ และจะไม่ยอมให้ผู้ใดวางหาบเร่หรือตั้งแผงขายของเป็นอันขาด
7. จะต้องรักษาความสะอาดภายในอาคารอยู่เสมอ ตลอดจนถึงและใต้สำหรับวางของขายจะต้องจัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อย

8. ผู้ขายของและผู้รับรองแขกจะต้องแต่งกายสุภาพเรียบร้อยและสวมเสื้อทุกคน”²⁰

“(ชั้นที่ 3-4)

[...]

4. ห้ามทำครัว หรือหุงต้มอาหารด้วยเตาถ่านฟืน

[...]

6. เวลาออกจากห้องจะต้องแต่งกายสุภาพเรียบร้อย

7. หน้าต่างทางด้านหน้าอาคารจะเปิดได้แต่จะเพาะบานเกร็ด คือบานกระทุ้งเท่านั้น ห้ามมิให้เปิดบานใหญ่

[...]

9. ห้ามมิให้นำพาบุคคลซึ่งเป็นที่รังเกียจแก่สังคม หรือสงสัยว่าอาจเป็นที่รังเกียจแก่สังคมขึ้นไปพักอาศัยด้วย

[...]

11. ห้ามมิให้เทหรือทิ้งน้ำและวัตถุเข้าของต่างๆ ตลอดจนผงหรือฝุ่นละอองลงมาจากข้างบน จะต้องจัดหาที่สำหรับทิ้งเทใส่ลงมาถึงข้างล่าง”²¹

จะเห็นได้ว่า กฎข้อบังคับใน “ระเบียบการใช้อาคาร” ถนนราชดำเนิน ให้ความสำคัญเรื่องการประพฤติตนในที่สาธารณะในลักษณะเดียวกันกับระเบียบที่กำหนดใน “รัฐนิยม” การจะเข้าใจความหมายที่แท้จริงของระเบียบการใช้อาคารบนถนนราชดำเนิน จึงจำเป็นต้องพิจารณาในบริบทของรัฐนิยมเท่านั้น ทั้งนี้ เพราะมันเป็นวิถีคิดของรัฐในทำนองเดียวกันที่ว่า หากผู้คนต้องประพฤติตนอย่างมีอารยะในที่สาธารณะ ... ถนนราชดำเนิน (ซึ่งเป็นสถานที่ที่รัฐมีความประสงค์ให้เป็นสถานที่เชิดชูเกียรติของชาติ) ก็ยิ่งจะต้องเป็น “ที่” ที่ต้องใช้ด้วยพฤติกรรมอันเหมาะสม

แต่บทบาทหน้าที่ของมันจะมีผลต่อการดำเนินชีวิตของผู้อยู่อาศัยในตึกแถวราชดำเนินอย่างไร? รัฐบาลประสบความสำเร็จแค่ไหนในการยกระดับพฤติกรรมของประชาชน? เป็นเรื่องน่าสนใจที่ต้องพิจารณากันต่อไป

ในความเป็นจริงนั้น เป็นการยากที่รัฐจะสามารถควบคุมความเป็นระเบียบเรียบร้อยได้ทั้งหมด ทั้งนี้ทั้งนั้น เพราะประชาชนไม่เคยมีวัฒนธรรมการอยู่อาศัยร่วมกันในตึกเช่นนี้มาก่อน อีกทั้งยังไม่เคยถูกบังคับถูกกำหนดพฤติกรรมอย่างเป็นทางการนโยบายจากรัฐ

ถนนราชดำเนินนับเป็นบททดสอบแรก

และเพราะไม่เคยใช้พื้นที่ในเมืองหรืออาคารในลักษณะเดียวกันกับที่กำลังเกิดขึ้นบนถนนราชดำเนินมาก่อน การปะทะขัดแย้งกันระหว่างวิถีชีวิตแบบใหม่แบบที่รัฐกำหนด กับวิถี